

A pilini Leshegyen talált csontvázokról:

A Nógrád megyébe kebelezett *Pilin* községének hírneves pogánytemetőiben az 1871-diki ásatásaimat befejezendő valék: midőn próbaásatás megkísérlése végett a *Leshegy* nevű magaslatot vizsgálám át. Egyébként a fekvéséről sokat ígérő Leshegy szintén gazdag bányának mutatkozik. Munkásaim első ásonyomra ember- és állatsontokat ástak ki.

Azonban mielőtt e gazdag lelet leírásához fognék, tájékozásul a helyszíneléssel kezdem.

A pilini *Kövecses* néven ismert nagy kiterjedésű pogánytemetőnek fennsíkja, hol több helyütt a konyhahulladék-helyek fölismerhetők, délfelől a *Leshegy* nevű magaslattal végződik.

A Leshegy ősidőkben űrhelyül szolgálhatott, a miről nemcsak traditionalis neve, hanem kedvező fekvése mellett leginkább három láb vastag — köralakú — falmaradványa is szól.

Hogy azonban azon ősidők kezdetleges építési rendszeréről fogalmunk legyen, elégnék látom megemlíteni, miként itt mészszel nem építettek, hanem nedves földdel töltötték ki a kövek közeit. Tehát a cyclopsféle építési rendszert használták. *)

A Leshegy erődítményt körfalán kívül meredeksége tette erőssé. Később ugyan a meredek hozzáférhetést a kivüle kerekességben szétterjedő négy láb magasságú konyhahulladék-réteggel töltötték be. A falmaradványt most fél ölnél vastagabban föld takarja el. Mintegy fél hold kiterjedéssel bír, messze kilátást nyújt, s a régiségeiről nevezetes várhegynek közelében fekszik. Hadászati szempontból az erődített várhegy elővédjének kellett lennie.

Október hó 29-kén, hideg és esős időben, legbegyakorlottabb munkásaimmal a Leshegyre sieték, az ásatást folytatandók ott, hol azt előtte való nap félbe hagytuk.

Hogy azonban a temetési mód élethű képét láthassam, elsőbben nagy elővigyázattal takartatám le a földet, mely még egy lábnyi vastagon fektüdt a csontváz felett.

Ebből következtetem a halottnak mélyen való eltemetését. Annyi évszázad óta egy részről sok eső és hóolvadás, más részről a földnek művelése, a földtakarót a völgy felé mindig lejjebb és lejjebb szorítja.

A fölfedezett sírok egymás után következő sorban ásattak föl:

*) Nem tudom, milyen nagyságu kövekből van e fal összerakva, mert a cyclops-féle falak rendszeren nagyobb kövekből vannak alkotva; a kisebb kődarabokból állókat, maceries-eknek, száraz falaknak szoktuk nevezni. Egyébiránt az efféle száraz falak nem mindig erődítményeknek részletei, és gyakran alig száz-kétszáz évesek.

Első sír. Az élte delében kimúlt harcrost pogánymódra temették el: háttas lovára ültették, s vadászebének hulláját tették melléje.¹⁾

A lovas vitéz csontvázát tekintve középstermetű és erős alkotású volt. Egészséges fogai még megvalának mind. Homloka magas, arczsontjai nem kiállóak, feje szabályos.

A ló a mi magyar fajta lovaink nagyságát közelíti meg, kosorrú, fogai után itélve hatodik életévét nem töltötte be egészen.

Végül a vadászeb, mely a lovas jobb oldalánál — fejét első lábai közé téve — leshelyzetben feküdt, mostani vadászkutyáinknál valamivel kisebb lehetett.

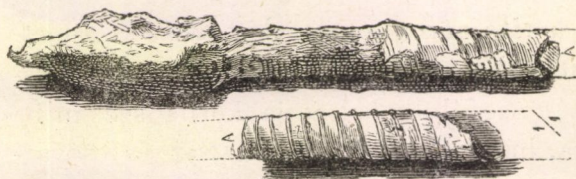
A lovas előtestével a ló elejére nehezedvén, fejeik egymást érték.

Oldala mellett egyenes- és körvonalzatokkal czifrázott másfél újni széles és egy láb hosszú csontlemezek feküdtek, alkalmasint harci tegezének falai, az egymás mellett talált hat nyílcsúcs pedig egyedüli támadó fegyverzetét képezte. Emez utóbb fölhozottak érdekességét leginkább emelte ez, hogy nyilfavesszeik nem porlódván szét, világosan kivehető vala rajtok a vékony bórszj is, melylyel ilyeket azidétt bevonni szokás volt. (1 ábra).

Ellenben a véd fegyverzetet nem oly jókarban találtam. Lehet, hogy a könnyebb kezelhetés végett puhafából készült paizsnak fáját hamarabb őrlé meg az idő foga, miután a fának csak széthullt porát szedhetém föl, vegyesen azon kisebb és nagyobb vastörredékekkel, melyek a kézvért maradványainak tekintendők.

E vastárgyak közül a még faporról betapadt lapos és kerek csavarokon kívül azon vaspántot említem meg, melynek közepe mintegy negyed részben felebb emelkedvén oldalainál, alól a két végén alkalmazott csavarok valami fatárgy megerősítésére szolgáltak. (2. ábra.)

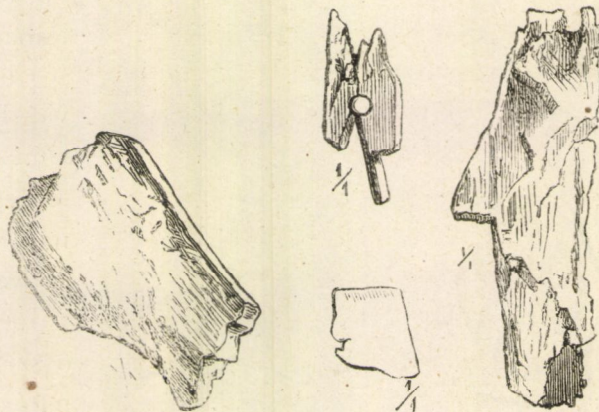
Különösen érdekesek a lelt csontmaradványok; előlapjaik vörösre kifestvék, melyeken forrasztott vasékeségek láthatók, hogy ezek miféle eszköznek kiegészítő részei lehettek, nem tudhatjuk; valamint azon 7^{mm} hosszúságú bronzszögecskék is figyelmet érdemlenek, melyek ugyan ily csontlemezek közé verve találtattak, minthogy pedig egész hegyükig faporról behintvék, bizonyítják azt, hogy őseink czifrázott csontlemezekkel díszíték föl fából készült tárgyaikat. (3. ábra).

1. ábra.

2. ábra.

3. ábra.

¹⁾ E két hű állat közül — a mint alább látni fogjuk — ló mind az öt sírban, kutya két sírban fordult elő.

E váz mellett egy 5'' hosszúságú fanyelű vaskést (4. ábra) s lábánál két kengyelvasat találánk. Hasonló kengyelek fordulnak elő a többi sírfészkekben is.

4. ábra.

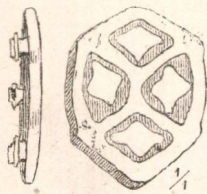
5. ábra.

Három aranylemez és fehér hullámok közt vörös körvonalzatokkal diszített átláthatlan fekete üveggyöngy (5. ábra), miután koponyáján felül találtatának, alighanem fővegének diszítésére szolgáltak.

Úgy látszik azonban, hogy e lovas vitéz saját öltözeténél több gondot fordított lovára. Vastag bőrből készült szerszámjának foszlányait látni lehet, melyen egykor ezüst ékességek ragyogtak. Eme ezüst boglárók homorú részei kivétel nélkül megaranyozták, a mi tűz által történt és a mai ötvösségnek is díszére válnék. A czifrázatoknak bőrre való alkalmazására kiváló gondot fordítottak. Valamint azokat a bőrre nem szögezték föl egyszerű szögekkel, úgy fonallal nem varták reá, hanem alsó lapjaikra a mint megkivántatott a kisebbeknél kevesebb, a nagyobbaknál több ezüst csavaros szögecskét alkalmaztak, melyek azután a bőrön alúl apró négyszögü csavarlemezekkel voltak megerősítendőek.

A hatszögü paizs alakú boglárából tizenkét darabot lelénk, melyeknek ötvegye kivétel nélkül rézből és ezüsből készült. Szegély szalagjának széle behajtott. A négy oldalszögből kiinduló sima és keskeny szalagok a paizs központjában egyesülvén: négy mező támad; a felső és alsó szög s a két szalag közepéből, mindegyik mezőben egy-egy domború ferdény alakul. Efféle boglárókból harczosunk mindenik szemüregében egy-egy példány találtatik. Hosszuk 1'''. Alsó lapjukon három csavaros szögön három csavarlemez (6. ábra).

Ezekhez czifrázott és nagyságra hasonlóak a nyolcszögü boglárók, melyek két szöglettel többlel bírván amazoknál, kerekdedebb alakot nyertek. Alsó lapjukon négy csavaros szöget és csavarlemezt látunk (7. ábra).

6. ábra.

7. ábra.

8. ábra.

Következik ezek után két szintén ezüsből készült díszes pánt. Ékítménye: három szögéből eredő kettős horog, mely alatt kétszeri ismétlésben a fölül hármassal levéllel diszített horogékeség látható. Szegélyszalag futja körül, szélein be van hajtván, hátlapján öt csavaros szög- és csavarlemezzel. Eme pántok mindig párosan fordulnak elő, egymással szemközt, mi a bőr hajlékonyságának akadályul nem szolgálhatott. Hosszuk 2'' 1''', szélességük 8'' (8. ábra). A mint e sír fölbontásával elkészülénk, s a lelet pontos és lelkiismeretes összeírása jegyzőkönyvbe jöve, az ásatást folytathatók.

Miután pedig néhány percnyi munka után az imént leirt sírból egy öl távolságra a földnek hullák által okozott zsírosabb minősége ismét szemembe tűnt vala, elővigyázatra intém munkásaimat, s csakhamar ki is bontakozék a

Második sír. Már ekkor jelen volt Skorovszki, a vidéken lakó, tudományosan kiképzett főorvos, kit szakismereténél fogva a csontvázak megvizsgálására fölkérendő valék.

E sírban nő feküdt.

A legszebb korában elhunyt, még huszadik életévét meg nem haladó némbert pogány szokás szerint paripájával s vadászebével temették el. Termete alacsony; csontjai erősek; koponyája oly correct alkotású, hogy nem tudtuk eléggé csodálni; ép fogai megvalának mind, s állkapczáiban gyöngyök gyanánt fehérlének.

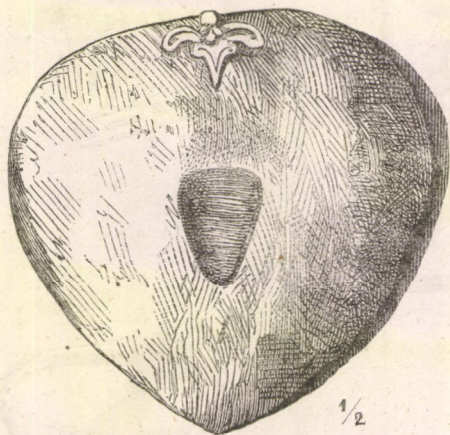
A ló vázát vizsgálat alá vévén, meggyőződénk, hogy kinulta előtt utolsó csikófogat változtatá, tizenötödfél maroknál nem volt nagyobb s hajlott orresontja által tűnt föl.

A mi a kutyát illeti, azt vadászebeinkhez leghasonlóbbnak találtuk.

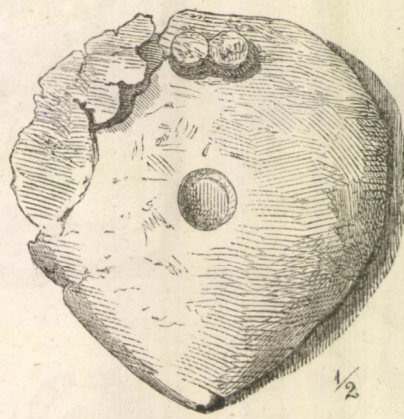
E sírban fegyverfélét nem lelénk, hanem annál több pipere tárgyat. Különb e lovas nőt a vele talált számtalan beces műemlék után ítélve, a pogány idők gazdagabbjai s előbbkelői közé sorozhatjuk. Egyedül lószerszáma földiszítésére közel három fontot nyomó ezüst ékítményeket használt, melyek közül első sorban említendők a paripa szügyénél fekvő sallangok. Mindkettő szív alakú, kerekességüket elvesztették azáltal, hogy ékességeik irányában meghegyeztettek. Mindkettőnél az aranyozott homorú czifraszág, a hátlapon domborút mutat. A nagyobb sallang közepét aranyozott homorú szív ékesíti, a szív felett domború alakban virágékesség látható; a virágékesség hátlapján három csavar a szerszám megerősítésére szolgált; virágékességétől hegyéig való hossza 3'' 10''' (9. ábra). A másik sallang valamivel kisebb, közepe táján, homorú alakban kerek aranyzás, e felett két szögfej ékesség, hátlapján két csavaros szög és csavarlemez, hossza 3'' 3''' (10. ábra).

Különb e díszes lószerszám fölczifrázására még más érdekes ezüst tárgyak is szolgáltak, ugyanis:

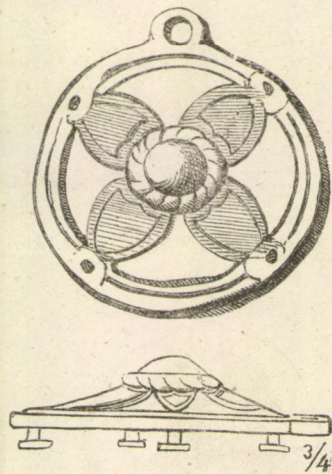
Nagyobb boglár, számra hét. Alsó lapján négy csavaros szög és csavarlemez van; czifrázatja egyszerű, de izletes, domború alakban, négylevelű rózsa, a levelek a szintén domború szegélyszalagig érnek, minden levélben kis paizs jelezve, a négy levél közti üres térség mélyedése aranyos, a szegélyszalag közepén szakadozott karczvonala látható, mely a levélhegyeknél megszakad és mélyedékes pontban jelentkezik; fölül a szegélyszalagból kiálló karika vagyon, melyen fonadék húzható át. Átmérője 1'' 11''' (11. ábra).

9. ábra.

 $\frac{1}{2}$

10. ábra.

 $\frac{1}{2}$

11. ábra.

 $\frac{3}{4}$

Hasonló boglár kettő, azon különbséggel, hogy valamivel kisebbek és fölül karikájuk nincs; czifrázatjukban is jelentéktelen eltérések mutatkoznak, a mennyiből ezek-

nél a levelek hegyesebbek s a paizs-féle karczvonala bennök hiányzik, a szegélyszalag pedig nyolcz helyen szakad meg. Átmérőjük 1" 9'" és 1" 6'" (12. ábra).

Nagyobb pánt két darab, belül gyöngykoszoruzott virág négy hosszas levéllel, a levelek szögletekbe huzódnak, az emelkedett szegélyszalag négy oldalának közepén egy-egy dombordad kerekesség látszik, két átellenes aranyos mezőben szívékesség; a szegélyszalag külső része behajtott, és alsó lapján négy csavaros szög és csavarlemez van. Hossza 2" 5'", szélessége 1" 5'" (13. ábra).

Kisebb pánt négy darab, hasonló előbbiekhöz azon különbséggel, hogy a virágnak nincs gyöngykoszorúja, a levelek középben hasítva vannak, a szegélyszalag fölváltva karczvonalak és pontozatokból áll. Hossza 1" 6'" szélessége 10'" (14. ábra).

Tizenhárom kerek boglár, ékítménye az előbbiekéhez hasonló: virág négy levéllel; szegélyszalagja belül csipkézett, kívül lehajtott. Átmérője 1" (15. ábra).

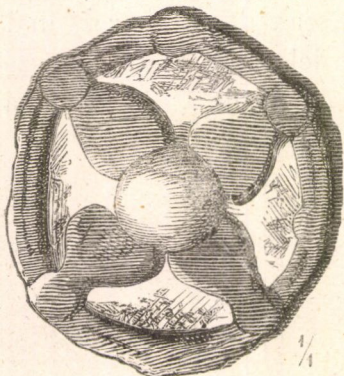
Megjegyzendő, hogy mindezeknél a homorú részek aranyozvák.

Találtunk ezeken kívül aranyzatlan boglárokat is, számra harminczkét darabot, melyek az imént leirtaktól csak annyiban különböznek, hogy azoknál négy, ezeknél három szírmu virágkesség látható; szegélyszalagjuk belső része csipkézve van, hátlapjukon három csavaros szög és csavarlemez. Átmérőjük 1". (16. ábra).

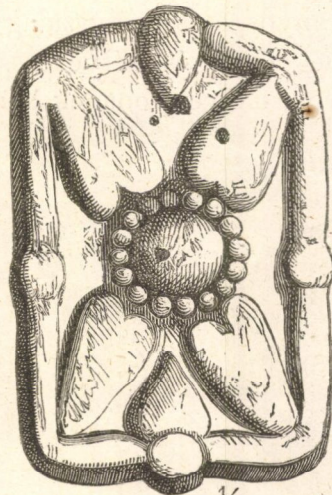
Ezeknél sokkal kisebbek, csaknem felényi nagyságúak, a kerek alakú boglárkák, számra kilencz; melyeket közepén átlukasztottak s az ürt alúl vékony lemezzel takarták be; alsó széleiken három csavaros szög és lemez van; czifrázatjuk domború pontozatok két körszalag közt. Átmérőjük 7'" (17. ábra).

Nyolczvanöt darab apró pitykét is lelénk. Egy ily pitykének az átmérője 3"'. Alúl csavaros szög és csavarlemez. (18. ábra.)

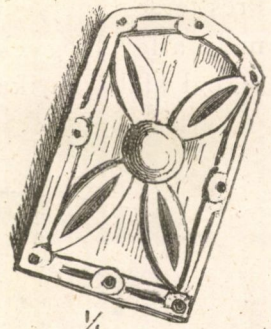
Továbbá egy csinos bronz csat is találtatott, mely hosszas négyszöget, alúl felül hosszas kerekseget mutat, az ezeket elkülönítő, de egyszersmind összefoglaló huzalból pedig a vaskapocs megy ki. (19. ábra)

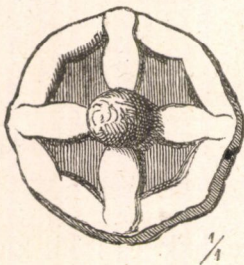
12. ábra.

13. ábra.

14. ábra.

15. ábra.

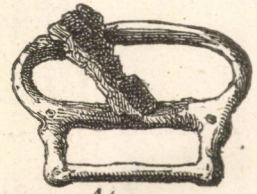
16. ábra.

17. ábra.

18. ábra.

19. ábra.

Volt e sírban egy kis vaskés is, melynek hossza 3" 2'" (20. ábra), továbbá egy úgy nevezett csikózábla és két kengyel. A kengyelvasak oly szép és izletes alakúak, hogy ezeknél mai nap sem készítenek izletesebbeket; alúl, a külső részen két hullámos hajlás van, belső része a lábhoz idomított. Magassága 5" 3'"¹⁾ (21. ábra).

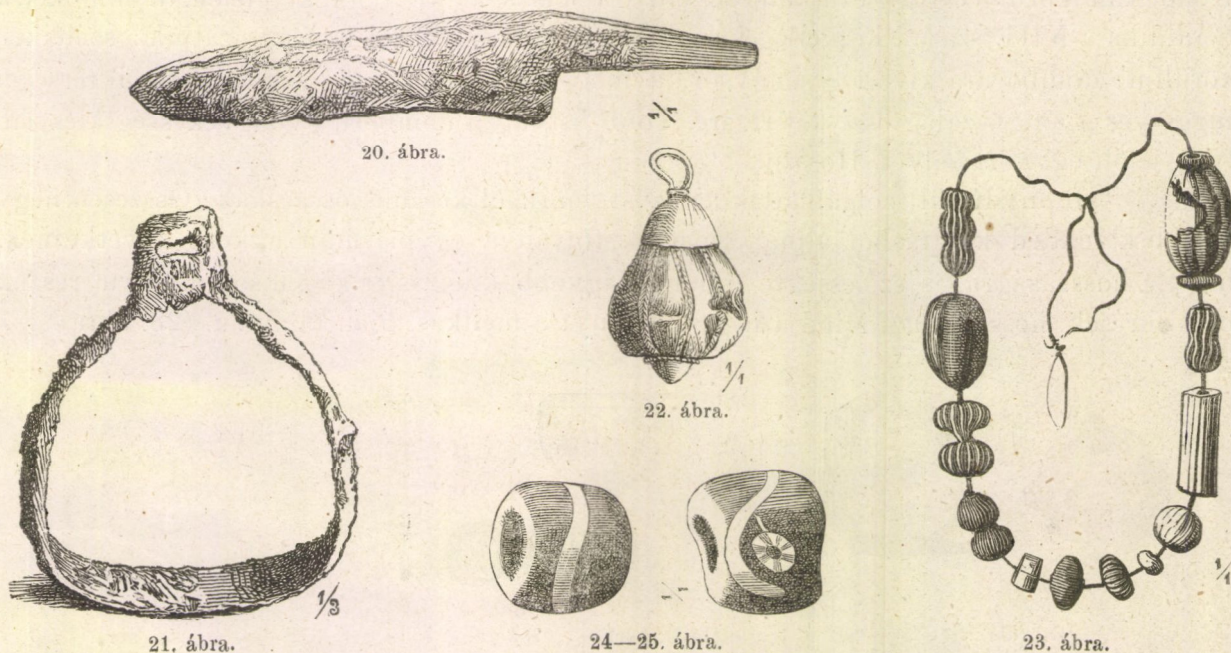
Ezek elősorolása után a valódi női piperetárgyakra térek.

A koponya mind két oldalánál byzanti művészetű arany függők heverték, körte alakúak, több lemezből készültek. Ékítmény nélküli felső vékonyuló részeiken kapocs; czifrázatjuk egyenlő távolra egymástól függélyesen lefutó nyolcz szalag-, szögleteket képező apró vonalakkal ékítve, alúl gyöngykoszorúzott kis félgömb. Belső részük üres, hosszuk a kapocs betudásával 1" (22. ábra.)

A nő nyakát különféle nagyságú, alaku és színű üveggyöngyök ékítették. Úgy látszik azonban, hogy e füzér rövidségénél fogva csak a nyak elejét érte be. Két végén a belül üres, gerezdelt hengerű ezüstgömbök szolgáltak csatúl. A húsz keleti gyöngyön kívül a többi üveggyöngy, és színre nézve leginkább sárga, azután következik a kék, úgy a lila-, fehér, zöld és fekete.

Feketék vékony fehér vonalzatokkal gyéren fordulnak elő. Leginkább kaskásak, gömbölyűek és lencse alakúak. A hetven gyöngy közül három hármas és tizenegy kettős volt. (23. ábra).

Föltünőbb ezeknél a két nagy fehér erezetű fekete gyöngy, átláthatlan üvegolvadékból; egyiken fehér és vörös vonalzatú három kör látható, a fej felső részén találván, hajéknek gyanítom. (24—25. ábra).

Jobb kezéhez egy gyűrű, ezüst lemezből volt letéve, fölül akként behajtvva, hogy a benne lévő kék színű zománcczal bevont üvegalap kereszt alakot mutasson; oldalt a négy behajtásnál ugyanannyi kidúdorodó ezüstgyöngy látszik.

¹⁾ A benei pusztán fölfedezett híres csontváz mellett, kin a hajdankor azon nevezetes sebészti műtéte történt, hogy a koponyacsont hiányát ezüstlemezzel pótolták ki, s az illető e veszélyes, de szerencsés műtét után (a csont behégedését tekintve) még éveket élt: ezekhez hasonló kengyelvasak fordultak elő.

A gyűrű két külön részből áll, a sajátképeni karikából és az üvegpastát elfedő felső részből. A hol a karika fölül megszélesedik ott a lemez egybe hajtva kettős szögecskével van erősítve. A felső rész is lemezből készült, mely az aljhoz idomítaték, gyöngyékességénél pedig összeforrasztatott. Felső végéből átellenes négy helyütt kerekesség vágatván ki, négy kiugrás támadt, melyek behajtva, a gyűrűnek említettem kereszt alakját adták. A kék pastaanyag, valamikor egész gyöngy lehete, mely eltörvén, gyűrű ékességül használtaték föl. (26. ábra).

De mind ezeket fölülmúlja, valamennyi fölé helyezem az ó-görög fölírású ezüstgombot. Amulette gyanánt nyakékül szolgált. Fél gömböt képez, belül kőkeménységű fehér gyurmával kitöltve. Felső karikája letört. Czifrázatja: fölülről lefelé szélesedő egymást föl váltva lefutó nyolcz tojás- és nyolcz bottagból áll. Lapján négy sorban a görögbetűs fölírás van, melynek tartalmát azonban fájdalom jelesebb régészeink sem tudták eddigelé megfejteni. (27. ábra).

Végül megemlítendő azon két darab ezüstérem is, mely meghatározás végett Rómerhez küldettvén, általa Ludovicus Piusénak ismertetett föl. Körirata: LVDOVICVS IMP.)(XPIANA = Christiana Religio. Rómer a szirony ette érmek megfejtése által kiváló szolgálatot tőn, a mennyiből a sírok korának meghatározására lényegesen befolyt.

Közel, alig egy öl távolságra ezen felettébb érdekes sírtól, fedezém föl a *harmadik esontvázat*, mely azonban már annyira elsenyvedt állapotban volt, hogy róla kimerítő tudósítást alig adhatunk.

A megholt mellé rakott női pipere-tárgyak után itélve, e sírba némbertemették. Koponyája körül vékony ezüstlemezekből oly paizs alakú függőket lelék, a minőket a heraldika a XIII. század kezdetleges és legrégebb alakjával jelez. Czifrázatjuk: széleiken körül futó domborúra kivert gyöngysor, a mely közt levő tiszta s emelkedettebb térséget függélyes gyöngyszalag oszt két részre. Több helyütt a domboru gyöngyékesség kiesvén; lyuk jelöli egykori helyét. Hosszuk 1" 3".

Öltönydíszül szolgálhattak az ezüst lemezből készült rózsácskák. Összesen négy kisebb kerekded kiugrásból állnak, melyek föl váltva egymásután akként következnek, hogy a hosszúságra és szélességre mindig nagyobb kiugrás esik. Külső domború részük belül üresek, hosszuk 9". Mind a négy példányt a mellkas táján találtam. (28. ábra).

1/4

26. ábra.

1/4

1/4

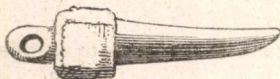
27. ábra.

1/4

28. ábra.

Valamint a négy helyütt mesterségesen átlyukasztott két Ludovicus Pius-féle érmet is öltönyéknek tartom.

29. ábra.

Közvetlen a váz mellett igen érdekes amulettet találánk: vasba foglalt — carcharias — czápa fogat. A szépen zománczolt hal fog négyszögű vasfoglaltványa fölött karika emelkedik. Hossza 1" 4". (29. ábra).

Úgy látszik azonban, hogy e sír nagyobb részét földül-

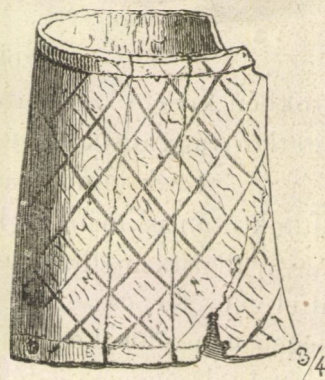
ták; mert a csontok össze-vissza heverték egymáson, nagyobb értékű tárgyaiktól aligha nem megfosztva. A csontváz mellett szerszámczifraságokat nem lehet találni.

Közvetlen e sír mellett bontakozék ki a *negyedik és ötödik sír*.

Ezekben férfiak feküdtek, közel egymáshoz. De fájdalom ezek is félig elpusztult síroknak bizonyultak be, a mennyiben a csontok széthányva kincseiktől kifosztvák. A harci lovakon nem volt ékesség s egyik harcosnak a feje hiányzott.

E sírokból napfényre került összes tárgyak közül leginkább figyelemre méltó a lábszárcsontból készült s valamikor bőrnek vagy fának szolgáló külső boríték. A csontnak külső keményebb részéből készült. Magassága 2'', keresztirányú átmérőjét fölül 17'', alul 2'' és 19''. Rovátkolás által ostáblaczfifrázattal díszítették föl, az ostáblákat pedig rézsutos vonalakkal töltötték ki. Alul négy helyen mesterségesen átlukasztották. Megvagyok győződve, hogy e csontboríték tegezdzisz lehetett. (30. ábra.)

Különbö ferdény alakú nyilcsúcsok-, kis vaskések- és kengyelvasakon kívül egyebet nem találhatunk. Annyit azonban mégis következtetnünk lehet, hogy e lovas vitézek fegyverei nyilcsúcsokból álltanak, melyeknek hegyesre nyújtott aljait fába illesztették. (31. ábra.)

30. ábra.

Minthogy pedig egyrésztől sürgős teendőm, másrésztől az előre haladt hideg és zord idő, a munka befejezésére késztetének, a Leshegy teljes fölsátását kedvezőbb időszakra halasztám.

* * *

Említés nélkül nem hagyhatom, hogy a *Leshegyet* környező konyhahulladékhegyek közt is temérdek érdekes tárgy található. Ezek leginkább kő-, csont- és agyagból készült házi eszközök és gyermekjátékok.

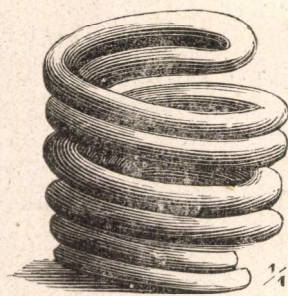
A *házi eszközök* közül megemlítenők a csontból faragott tűfélék, melyekre leginkább a medvetalp középsontjait használták, bordacsontokból simítókat készítettek, szarvasagancsból kalapácsokat és vésűket. Lábszárcsontokból vannak a tegezfalak, kőből amuletek és vésűféle eszközök. Agyagból készült edényeiket összetört állapotban hamu és szén közt találtuk. De legsajátságosabbak azon különféle apróságok, melyek egyedül gyermekek időtöltésére játékszerűül szolgálhattak. Ilyenek például a napon szárított diónyi nagyságú edényké, a sípféle eszközök és agyagállatkák. E legutóbbiak kemenczében égettetvén ki, leginkább házi állatokat képviselnek: kutyát, lovat, juhot és sertést. Hogy pedig zsinigre függeszthetők legyenek, nagy részben orrukat vagy szemüket szúrták keresztül.

31. ábra.

Érdekes vala a tizennyolcz császári arany nehézségű tekercses aranygyűrű, mely szintén a konyhahulladékok (vagy a hulla égetési maradéka?) közt találtaték.

A 18" hosszú és 1 1/2" vastag aranyfonalat meghajtván, középbén, mindaddig tekereszték, míg gyűrűalakot nem kapot. (32. ábra).

32. ábra.

Egyébként ide tartozik azon fölvilágosító körülmény is, mely szerint a nevezett konyhahulladék helyeken a házi állatokon kívül, nagy mennyiségű őz-, szarvas- és medvecsont találtak. A miből viszont következtethetjük, hogy akkoron rengeteg erdőségek borították el az egész vidéket, magasabb helyeit lakásul és temetőül használták, az alanti völgyeket pedig beláthatlan tavak lepték el.

A lelet hí leírása folytán megállapodhatunk a következőkben: e sírokban oly nép halottjait látjuk magunk előtt, a kik éltökben kiváló szeretettel lovaik iránt, pogányok voltak, s mint kóbor és rabló nép nyughatatlan vágyaik kielégítése végett, szomszéd országokba rabolni jártak.

Ezek támogatására felhozom, hogy úgy a férfi- mint a nőnemből valók még kimúltok után is, mint legkedvesebb visszaemlékezésül harci lovaikkal temették el; pogány vallásuk mellett elég fölhozni azt, hogy az állatokkal való temetkezés a keresztény hittal nem fér össze; végül kóbor és rabló természetükről a nálok talált sok jellegű és idegen nemzetek készítette tárgyak adnak legfölvilágosítóbb bizonyosságot, például, a nőnél talált Ludovicus Pius-féle pénz, byzanti munkájú fülbevalói s ó-görög fölírású gombja. Ellenben az ezüst-művezeteket belhoni gyártmányoknak mondhatjuk.

Miután végül az érmek szolgálnak legtöbb fölvilágosításul, eme sírok korát közelítőleg meghatározhatjuk. Mint már említém, sírúregeinkben Ludovicus Pius-féle érmek találtak, Ludovicus Piustól pedig tudjuk azt, hogy 814—840-ig uralkodott, s mivel elvégre Nagy Károly 795-ben győzte le az avarokat, s a magyarok 887-ben jöttek be hazánkba: e csontvázaak vagy avarokéi vagy magyar őseinké az Árpádok idejéből.

Részemről a magyar vezérek idejét gondolnám, és pedig leginkább azért, mert a sírok nem annyira legyőzött és leigázott, mint inkább győztes és hatalmas néptől látszanak származni. Igaz ugyan, hogy az avarok leigáztatásuk után nagyrészen letelepedve maradtak hazánkban, de nyomott anyagi helyzetük miatt harci szellemükből sokat vesztek, s temetkezési helyet a fentebbi okok alapján inkább akkor mondhatnók tőlök származottnak, ha e sírok régibb idő nyomait viselnék.

Ellenben a kalandos életű magyarok mellett szól a tárgyak sokfélesége, mint oly népektől eredők, kik ellen háborút viseltek, továbbá a temetkezési mód, s a kor, a melyből eredetöket veszik. Az „Arch. Közlemények“ VIII. kötetének 149-dik lapján, Ormós Zsigmond a többi közt így ír: „Észlelés alapján azon eredményhez jutunk, hogy az ó-kor szilárd veretű pénzei hasonlítlanul tovább tartják fen magukat a keringésben, mint jelen korunk gyöngébb kiállítású pénzei, melyeknek élete nem századokra, hanem csak évtizedekre terjed.“ Miután pedig Ludovicus Pius halála és a magyarok bejövetele közt csak évtizedek különbsége forog fen, de az illető érmek nem is mint folyópénz, hanem mint diszítések vagy amulettek fordulnak elő: *itt honunk első alkotóinak sírjait látjuk fölfedezve!*

Br. Nyáry Jenő.

Báró Nyáry Jenő hazánk nemcsak legszerencsésebb, hanem egyszersmind legfigyelőbb kutatói közé is számítandó. Muzeuma legközelebb hazánkban a vidékiek közt

az érdekesebbek közé lenne számítandó, mert kizárólag hazánkbeli, egy vidéki, és mert minden egyes darabjáról számot tud adni! A mit ezen kincs gyűjtésére költött, a mennyit fáradott, hogy ezen gyűjteményt összeállítsa, mind semmi azon valódi haszonnal szemben, melyet a hazai történelem leghomályosabb korszakának megvilágosítására nézve hajtott.

Az ily erélylyel, körültekintéssel és a jegyzetek folytatott gyűjtésével felhalmozott anyag nem sokára *Pilint* hazánk egyik legkitünőbb nevéként fogja megörökíteni. — Így — és csak így szabad, és kell a régiek sírjait felbontanunk! A ki egyebet tesz: megfosztja a jelent és az egész utókort tanulmányai alapjától!

Rómer.